



Meskó Attila

## **A határon túli magyar nyelvű tudományos könyvkiadás**

A Magyar Tudományos Akadémia az elmúlt tizenöt évben az elsők közt ismerte fel a határon túli magyar tudományosság jelentőségét, s nyitotta meg intézményi, intézeti, szervezeti, alapítványi kereteit, lehetőségeit a szomszéd országokban élő magyar kutatók számára. A határainkon túl élő, magyar anyanyelvű kutatók a magyar tudományossághoz tartoznak, munkásságukkal az egyetemes magyar tudományt és kultúrát gazdagítják. Az akadémiai külső tagságtól a köztestületi tagságon át, a szenior és junior kutatói ösztöndíjakon, konferenciákon át egészen a közösen megtervezett és kivitelezett kutatási programokig minden szinten együttműködik a magyarországi és a határon túli magyar tudományosság színe-java. Az időközben kialakult, illetve megújult, megerősödött határon túli magyar kutatási intézményhálózattal szintén folyamatosan igyekeztünk kapcsolatokat építeni, lehetőség szerint segíteni működésüket, kutatásaikat, fejlesztési elképzeléseiket.

A határon túli magyar tudományos könyvkiadás kutatóintézeti, kutatói és kiadói háttere mára a négy nagy határon túli magyar közösségben: a romániai, szlovákiai, vajdasági, kárpátaljai magyar tudományosság körében jórészt stabilizálódott. Jelentős különbségek vannak ugyan a szervezettségben, a kutatási háttérben, az intézményesülés fokában, de az előrelépés, a fejlődés mindenütt imponáló.

Erdélyben, Szlovákiában és a Vajdaságban a kutatóintézetek, csoportok, műhe-

lyek kiadásra érett publikációi rendszeresen, jó minőségben jelennek meg. Az Erdélyi Múzeum Egyesület, a csíkszere-dai Regionális és Antropológiai Kutatóközpont, a Kriza János Társaság, a kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet többi társult tagja, a marosvásárhelyi, sepsiszentgyörgyi, székelyudvarhelyi, nagyváradi kutatócsoportok, intézmények, valamint a kiadóknál egyénileg jelentkező szerzők rendkívül változatos tematikájú tudományos kiadványokkal jelzik a kutatások magas színvonalát. A Mentor, a Pro Print, a KompPress, a Kriterion, a Scientia, a Pallas és a többi erdélyi magyar kiadó a forráshiány és minden terjesztési nehézség ellenére évről évre egyre több tudományos kiadványt jelentet meg.

Hasonló a helyzet Szlovákiában is, ahol a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet imponáló kiadványozási tevékenysége mellett a legjelesebb szlovákiai magyar kiadók éves kiadványi terveiben mind nagyobb arányban jelennek meg a tudományos igényű, a kutatások eredményeit közreadó kötetek. Ez a tendencia figyelhető meg a Kalligram, a Liliium Aurum, a Madách, de a többi kiadó tevékenységében is.

A vajdasági magyar nyelvű tudományos könyvkiadásban jelenleg az újvidéki egyetemi háttér jelenti az egyik bázist, a másikat pedig a három magyar tudományos társaság. Ezzel együtt úgy ítéljük meg, hogy még hiányzik az a biztos és önálló, intézményesült kutatóintézeti, kutatói és kiadói háttér,



amely a másik két kisebbségi magyar közösségéhez hasonló dinamikus fejlődést biztosítana. A magas színvonalú egyetemi nyelvészeti, irodalomelméleti, irodalomtörténeti, jogi, stb. kiadványok száma örvendetes módon szintén növekvő tendenciát mutat, de a nem egyetemi kiadványok fejlődése még ennél is dinamikusabb. Figyelni kell a két szféra közötti együttműködés javítására, a szerb akadémiai intézeteken belüli magyar tárgyú, és lehetőség szerint magyar nyelvű, illetve kétnyelvű kutatások megszervezésére, valamint az önálló kutató intézetek kialakítására. A három vajdasági magyar tudományos társaság, különösen a szabadkai Magyarságkutató Tudományos Társaság és a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság alapvetően a tematikus konferenciák anyagait közreadó kiadványokkal próbálja pótolni a hiányokat, s alakítja ki a mainál jóval rendszeresebb és differenciáltabb tudományos könyvkiadási szerkezet alapjait.

A beregszászi és ungvári kétközpontú kárpátaljai magyar tudományos könyvkiadásban az évről évre egyre erősebb beregszászi főiskolai kutatói bázistól várhatjuk a társadalom- és természettudományi kutatók épülő tudományos kiadványok elkészítését. Az ungvári tartományi központban pedig a helyi magyar értelmiségi, egyetemi háttér megerősödésében bízhatunk.

A horvátországi és szlovéniai magyar tudományosság és könyvkiadás szempontjából biztató jelenségeket mutatnak az erre az alkalomra készült beszámolók. Akét legkisebb magyar határon túli közösség szempontjából különösen fontos lehet a magyarországi kapcsolatrendszer, a szomszédos magyarországi régiókkal, főiskolákkal, egyetemekkel kialakított kontaktusok, a helyi magyar egyetemi, kutatási, kulturális, közművelődési központok eddigiehez hasonló fegyverzett munkája. A lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézetet bátran tekinthetjük

a kisebbségi magyar kulturális-tudományos önszerveződés egyik példaképe, ahol a munkatársak többsége a tudományos kutatás mellett szükségképpen sokféle más kultúraszervező, közösségépítő tevékenységet folytat.

Évente átlagosan félszáz magyar nyelvű monográfia, legalább ugyanennyi tanulmánykötet, s még egyszer ennyi helytörténeti, tudományos, népszerűsítő munka lát napvilágot hét szomszédos országban, magyar kutatási témákban. Ez a teljesítmény kétségkívül igen jelentős, meghaladja a legnagyobb magyarországi tudományos kiadók kiadványszámát. S akkor még nem számoltuk az egyetemi, a gimnáziumi tankönyveket, a rengeteg alkalmi kiadványt, kutatási jelentést, a folyóirat-közleményeket, a nem magyar nyelven megjelent kiadványokat.

A magyarországihoz hasonlóan a határon túli magyar könyvkiadás is gyökeresen átalakult az elmúlt 15 évben. Ennek a mi szempontunkból egyik legörvendesebb következménye a tudományos, tudományos-népszerűsítő, ismeretterjesztő kiadványok arányának folyamatos emelkedése, ami egyszerre jelzi a határon túli magyar tudományosság erejét, produktivitását, szervezettségét és a tudományos kiadványok iránti növekvő érdeklődést. Ugyanakkor látnunk kell a határon túli magyar tudományos könyvkiadás rengeteg gondját, nehézségét, esetlegességét, s ebben a magyarországi intézményi, támogatási rendszer felelősségét is. Egyet tudunk érteni azzal, amit Bíró A. Zoltán, a kiváló csíkszeredai kutató kollégánk fogalmazott meg rendkívül kritikusán egyik tanulmányában az erdélyi magyar tudományos könyvkiadással kapcsolatban: „A jelenlegi diffúz és véletlenszerűségek alapján működő rendszer sokféle terméket hoz létre, nagyon változó és ki nem számítható színvonalon.”

Ez a talán túlzottan is kritikus megállapítás arra figyelmeztet bennünket, hogy a következő években az első másfél évtized lelkesedésre, alapítói buzgalomra épülő, rendkívül hasznos ténykedése után eljött az ideje a módszeres, szigorú szakmai mércével mért kutatásnak, a határon túli magyar közösségek esetében is. A határon túli magyar intézményeknek az egész magyar, az egész kelet-közép-európai, sőt az egész európai tudományosságban kell megállniuk a helyüket. Ebben az ed-

digieknél végiggondoltabb, következetesebb magyar tudománypolitikai programokra, szigorúbb ellenőrzésre, a minőség megőrzésére, nyitottabb kommunikációra lesz szükségünk. A Magyar Tudományos Akadémia lehetőségeihez képest a jövőben is támogatni kíván minden határon túli magyar kutatási kezdeményezést; támogatjuk az intézményesülési folyamatot, a kutatási és egyetemi szférák minél szorosabb együttműködését.

